

Hans Wansink Op zoek naar het DNA van de Nederlanders

Volrdint
3/11/07

In de discussie over de nationale identiteit, over de vraag dus 'wie wij Nederlanders zijn', overheerst de voorzichtigheid. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid spreekt in zijn rapport *Identificatie met Nederland* in meervoud: nationale identiteiten. Volgens de WRR leidde het streven naar nationale eenheid in de negentiende en twintigste eeuw niet zozeer tot nationale samenhang, als wel tot nieuwe scheidingslijnen.

Historici van vandaag leggen de nadruk op regionale diversiteit en levensbeschouwelijke verzuiling. Historici van vóór de oorlog hadden minder moeite met het filosoferen over 'Nederlands geestesmerk', om met Huizinga te spreken. Voor 1940 was nationalisme nog geen besmet begrip.

Na de oorlog groeide onder historici en sociale wetenschappers de weerzin tegen het debiteren van generalisaties over de 'Nederlandse volksaard'. Die was een bewust geconstrueerde nationalistische mythe. De geschiedenis van Nederland werd door de professionals tegemoet getreden als een verzameling van losse puzzelstukken: weg met de synthese, leve de nuance. Het vak vaderlandse geschiedenis werd zowel op de universiteit als op school in de ban gedaan.

Onder het publiek is echter de belangstelling voor het verleden

groter dan ooit. De bewustwording van de botsing van de Nederlandse waarden met die van groepen migranten heeft bovendien de vraag naar een 'idee van Nederland' een sterke impuls gegeven. Maar juist door de terughoudendheid van de beroepshistorici, ontbrak in het debat een concrete voorstelling van een door alle Nederlanders gedeelde cultuur.

In die lacune probeert de classicus en archeoloog Arnold Enklaar te voorzien. In zijn boek *Nederland, tussen nut en naastenliefde* werkt hij de stelling uit dat Nederlanders wel degelijk een gedeeld waardenpatroon hebben dat hen onderscheidt van Belgen, Fransen of Duitsers - en zeker van niet-westerse volkeren. Nederlanders laten zich in hun denken en in hun gedrag leiden door een beperkt aantal waarden; stelt Enklaar. De waarden in een bepaalde cultuur zijn zaken die vanzelfsprekend goed zijn, geen uitleg of verdediging behoeven en waarvan het tegendeel vanzelfsprekend slecht en ongewenst is. Omdat zuinigheid voor Nederlanders een belangrijke waarde is, hebben alle uitspraken waarin het woord zuinig voorkomt een positieve lading. Waarden als eer, kracht, roem en moed hebben voor Nederlanders weinig betekenis.

Om de verschillen in 'culturele logica' te verduidelijken, gebruikt

Enklaar het voorbeeld van een fusie tussen bedrijven. De Nederlandse beslisser gebruikt reductie van kosten als belangrijkste argument. Duitsers vinden een fusie aantrekkelijk als de machtspositie op de markt wordt versterkt en zekerheid op lange termijn wordt veilig gesteld. Fransen laten zich overhalen tot een fusie als er een grootse visie aan kan worden opgehangen.

Volgens Enklaar zijn er twaalf waarden die (bijna) alle Nederlanders met elkaar delen, ongeacht hun verschillen van mening in het dagelijks leven. De eerste vier waarden hebben hun oorsprong in het christendom en zijn dus niet beperkt tot Nederland. Het zijn *heil* (een betere wereld is mogelijk als wij de juiste keuzes ma-

ken), *schuld* (wie een fout maakt, moet zich verantwoorden en spijt betuigen), *naastenliefde* (alles wat zwak is, moeten we steunen) en *waarheid* (eerlijkheid is belangrijker dan beleefdheid).

De volgende vijf waarden ontleent Enklaar aan de socioloog Max Weber die schreef over de arbeidsethiek van het protestantisme. Het gaat om *arbeid* (nietsdoen is slecht), *orde en netheid* (Nederlanders leven volgens de klok), *nut* (wat zijn de kosten en de baten?), *betrouwbaarheid* (afsprake is afspraak) en *matigheid* (overdaad schaadt; onbeheerst gedrag is onvolwassen). Deze waarden komen ook in andere Noord-Europese landen voor.

Uniek Hollands zijn Enklaars laatste drie waarden: *overeenstemming* (meningsverschillen moeten vredelievend worden opgelost; het moet gezellig blijven), *geelijkheid* (je bent niet beter dan een ander) en *zelfbeschikking* (je moet je eigen gang kunnen gaan, zonder bemoeienis van anderen).

De combinatie van deze Hollandse waarden heeft een duidelijke logica: ze houden elkaar in evenwicht. Zelfbeschikking kan een ontwrichtende kracht zijn. In combinatie met gelijkheid is het bovendien moeilijk conflicten van bovenaf te beslechten; gezag wordt niet vanzelfsprekend aanvaard. Daarom conditioneert de waarde overeenstemming Neder-

landers om het conflict niet op de spits te drijven, elkaar te respecteren en compromissen te sluiten.

In de zeventiende eeuw is in het gewest Holland de Nederlandse mentaliteit al volledig terug te vinden, demonstreert Enklaar in zijn lijvige studie. Ze zijn afkomstig van vrije boeren en de opkomende stedelijke middenklasse. Pas in de negentiende eeuw drong de Hollandse cultuur door tot de plattelandsbewoners in de buitengewesten.

In de visie van Arnold Enklaar is een multiculturele samenleving per definitie een conflictueuze samenleving. Het is een misverstand dat de cultuurverschillen tussen Nederlanders en migranten niet veel anders zijn dan de meningsverschillen tussen Nederlanders onderling. De verschillende manieren van denken tussen Nederlanders en migranten zijn zeer moeilijk met elkaar te verzoenen. De enige duurzame oplossing voor culturele botsingen is dat nieuwkomers de waarden van hun land van aankomst leren te begrijpen. Dat betekent geen assimilatie, want Enklaar verweert dat de binding van migranten met de cultuur van het land van herkomst nog generaties zal voortduren. Ze schakelen als het ware heen en weer tussen twee botsende waardenstelsels.

h.wansink@volkskrant.nl